

bře vychovával

ale byla silr

í národní

ce preside

krajském

Women tried by Regional Court in Liberec in 1953 and 1954

ABSTRACT

VERONIKA DOUBOVÁ | The paper analyses state trials with women sentenced in 1953 and 1954 by Regional Court in Liberec. From the total of forty-two court cases with women four were chosen because of their specific nature characteristic for that period.

The first part of the paper analyses the “Antonín Urban and comp.” case and related trials with two women – Elfrýda Geigerová and Alžběta Šebová. The second part of the paper is focused on the fates of three wives of farmers from Kluky action (harassing action of the Liberec StB), who were tried in the course of the “Josefa Nečadová and comp.” trials. The third analyzed matter is the trial of “Otakar Vrbenský and comp.” with Semily treasonous organization. Two women were tried, Hana Krsková and Jiřina Hartigová. The last part analyses the trial of Elvíra Tandlerová, a German, who was recruited as an informant by the intelligence service after her illegal departure from Czechoslovakia.

KEY WORDS

political trial
Regional Court in Liberec
Kluky
kulak
convicted women

KLÍČOVÁ SLOVA

politický proces
Krajský soud Liberec
Kluky
kulak
odsouzené ženy

Ženy odsouzené v politických procesech Krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954

VERONIKA DOUBOVÁ

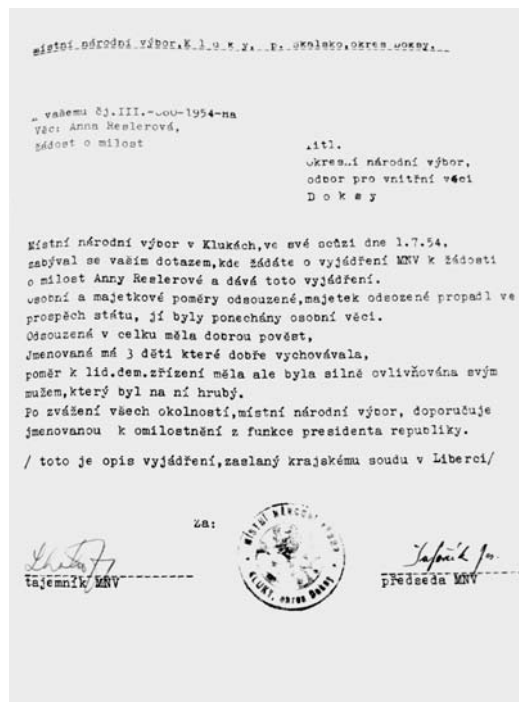
Politické procesy, které byly po únorovém převratu jedním z hlavních nástrojů komunistického režimu, spadaly do konce roku 1952 především do kompetence Státního soudu. Na základě ústavního zákona č. 64/1952 Sb. a 65/1952 Sb. byla k 1. lednu 1953 jeho činnost ukončena a výkon justice byl rozdělen mezi tzv. obecné a zvláštní soudy. Pod soudy obecné spadaly okresní, krajské a nejvyšší soudy, zvláštní tvořily vojenské a rozhodčí soudy. Výše uvedené zákony zároveň upravily pozici soudců z povolání, kteří si nyní byli rovni se soudci z lidu, a státní prokuraturu nahradila prokuratura Generální, jež pod sebou sdružovala okresní, krajské i vojenské prokurátory. Proměnou naopak neprošlo postavení obhájců u politicky orientovaných kauz. Stejně jako v období Státního soudu počítala i nově transformovaná justice s obhájci jako s osobami, jež jsou u přelíčení spíše „do počtu“.¹

Krajský soud v Liberci

Ve sledovaných letech a u konkrétních kauz je možno nalézt poměrně neměnné složení soudních senátů u Krajského soudu v Liberci. V analyzovaných případech zastávali funkci předsedy senátu dva muži – František Hruša a Zdeněk Číhal, absolvent PŠP z roku 1949.² Číhal byl ambiciózním pracovníkem justice, postupně se propracoval až na pozici náměstka ministra spravedlnosti, kterou zastával až do roku 1968, kdy byl v rámci rehabilitačních kauz nahrazen jistým dr. Kraťochvílem.³

Jako krajský prokurátor působil ve sledovaných letech u KS v Liberci v naprosté většině případů Otto Kovařík, bývalý soudce Státního soudu a státní prokurátor v Týně nad Vltavou.⁴ Obhajobu žalovaných zajišťovali členové Advokátní komory v Liberci, jmenovitě se jednalo o Václava Axamita, Miroslava Bukáčka, Františka Mlse, Karla Votrubu a Rostislava Zástěru.⁵

Podle dochovaných archivních pramenů bylo v letech 1953 a 1954 odsouzeno Krajským soudem v Liberci celkem 293 osob, a to k úhrnnému trestu 2185 let odnětí svobody.⁶ Čtyřicet dva kauz se zabývalo politicky orientovanými trestnými činy žen, jimž byl vysloven celkový trest 195 let a pět měsíců vězení, tedy v průměru 4,6 let na osobu.⁷ Krajský soud vynesl nejvyšší trest v případě Elfrýdy Geigerové, bývalé členky ČSSD, která byla v procesu „Antonín Urban a spol.“ odsouzena k doživotnímu trestu, jenž byl však odvolacím soudem změněn na osmnáct let odnětí svobody.⁸ Nejnižší, tříměsíční trest, byl vysloven Marii Noskové za trestný čin

Doporučení k omilostnění Anny Reslerové, zasláné MNV Kluky (SOA Litoměřice, Krajský soud Ústí nad Labem, kart. 208, T 12/60)

- ¹ K politickým kauzám padesátých let více BURSÍK, Tomáš. *Ztratil jsem mnoho času... ale ne sebe!* Životy politických vězňek v československých věznicích v padesátých a šedesátých letech 20. století. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. ISBN 80-86621-25-1; HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X; KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. K otázce ženského vězeňství více AMESBERGERER, H., K. AUER a B. HALBMAYR. *Sexualizované násilí: ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů*. Praha: BB/art, 2005. ISBN 80-7341-585-2 a výše uvedená kniha T. Bursíka. *Problematice současných ženských věznic, jednotlivých subkultur a proměn genderu a vzorců chování za zdmi penitenciárních zařízení se věnuje NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Sputaná rozkoš. (Re) produkce genderu a sexuality v ženské věznici*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. ISBN 80-86429-65-2.*
- ² VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ. *Československá justice v letech 1948–1953*. Díl II. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, s. 129. ISBN 80-86621-05-7.
- ³ MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let. Krajský soud Liberec II. 1953–1954*. Liberec 2005. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, FP, Katedra historie, s. 35.
- ⁴ VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, cit. v pozn. 2, s. 43 a 55.
- ⁵ Uvedení muži působili v oboru již za doby druhé retribuice. K tomu více LOZDVIUKOVÁ, Kateřina. *Spravedlnost podle dekretu prezidenta republiky. Činnost mimořádných lidových soudů v severních a severozápadních Čechách*. Hradec Králové 2006. Dizertační práce, Univerzita Hradec Králové.
- ⁶ MLÁDKOVÁ, Barbora, cit. v pozn. 3, s. 47. Vzhledem k tomu, že se v archivních materiálech SOA Litoměřice, kde jsou uloženy soudní spisy jednotlivých kauz, nedochoval nebo nebyl veden původní trestní rejstřík, je možné, že politických kauz bylo v uvedených letech řešeno více.
- ⁷ U mužů se v daném období jednalo o přibližně 7,9 let. Nepřilíhí velký rozdíl mezi průměrnou dobou věznění je způsoben vysokými tresty pro tzv. kulačky a členky protistátních organizací, s tresty odnětí svobody v řádu měsíců odešlo od soudu v analyzovaném období pouze šest žen.

sdužování proti republice. Nejstarší odsouzenou ženou byla osmapadesátiletá „kulačka“ Josefa Nečadová, souzená v rámci Akce Kluky, nejmladší potom devatenáctiletá Marie Kendíková. Zajímavým faktem je skutečnost, že plná polovina žen z analyzovaných kauz pocházela z tzv. dělnické třídy, a také to, že právě ony se stávaly členkami ať již fiktivních či skutečných protistátních organizací.⁹

Následující část studie se věnuje vybraným konkrétním politickým kauzám, jež řešil Krajský soud v Liberci v letech 1953 a 1954. Snažila jsem se vybrat především procesy, které jsou určitým způsobem typické pro masovou nezákonnost padesátých let 20. století.

Proces se sociálními demokraty – kauza „Antonín Urban a spol.“

Procesy s nekomunistickou politickou opozicí byly logickým vyústěním převzetí moci KSČ v únoru 1948. Pravděpodobně nejznámější je tzv. proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice, tedy kauza dr. Milady Horákové, členky ČSNS.¹⁰ Na regionální úrovni byli národní socialisté souzeni v kauze „Kolín a spol.“ a „Emil Weiland a spol.“¹¹, největším procesem se sociálními demokraty byla kauza „Antonín Urban a spol.“, ve které byli souzeni bývalí členové krajského a okresního výkonného výboru strany pro Liberec.¹² V procesu byly souzeny také dvě ženy, Elfrýda Geigerová a Alžběta Šebová.

Elfrýda Geigerová pocházela ze Šumberku nad Desnou. Před druhou světovou válkou pracovala jako tovární dělnice, po válce vlastnila v Tanvaldu obchod s cukrovinkami. Do ČSSD vstoupila v roce 1919 a v období tzv. první republiky byla členkou stranické Organizace žen, Obvodního výboru žen a Okresního výkonného výboru. Po roce 1945 se stala členkou Zemského národního výboru¹³ a zastávala funkce místopředsdkyně Krajského výkonného výboru, předsdkyně Krajského výboru žen a byla členkou Ústředního výboru žen. Ze strany byla vyloučena v březnu 1948 z důvodu údajné podpory „pravého křídla“ strany.

Geigerová byla vyšetřována a odsouzena již před procesem „Antonín Urban a spol.“. Po ukončení činnosti ČSSD se nadále stýkala s jedním z bývalých členů, Čestmírem Špačkem¹⁴, což soud v únoru roku 1954 vyhodnotil jako trestný čin sdužování proti republice¹⁵ a odsoudil ji k dvaadvaceti měsícům vězení. V dubnu téhož roku začala být Geigerová znovu vyslýchána, a to v souvislosti s připravovaným procesem „Antonín Urban a spol.“¹⁶

Hlavní postavou procesu, který probíhal u KS v Liberci ve dnech 22. až 24. listopadu 1954, byl bývalý poslanec Josef Veverka.¹⁷ Podle žaloby prokurátora Otto Kovaříka měli bývalí sociální demokraté založit na území Liberce ilegální krajský výbor sociální demokracie. Elfrýda Geigerová se měla údajně stát předsdkyní tohoto výboru a instruovat ostatní členy k vytváření okresních výborů. Geigerová v rámci výslechů na KS StB několikrát přiznala, že přijala od ilegálního ústředního

8_ Tr. čin velezrady podle § 78 tr.z. 86/1950 Sb.

9_ Například níže zmíněné Hana Krsková [15 let], Elvíra Tandlreová [16 let] a Elfrýda Geigerová [doživotí].

10_ K tomu např. *Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice*. Horáková a spol. Praha: Orbis, 1950; IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*. Praha: XYZ, 1991. ISBN 978-80-7388-035-4; KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. ISBN 80-85270-48-X. Proces H, Martin Vadas [ČR 2007–2009]. Česká televize 31. 5.–9. 6. 2009.

11_ K procesu Kolín a spol. více KOČOVÁ, Kateřina. *Liberec v prvních letech komunistické totality – politická perzekuce a politické procesy*. Česko-slovenská historická ročenka 2005, Brno, s. 195–205. K procesu Weiland a spol. více JOKLOVÁ, Kateřina. *Politické procesy padesátých let. Kauza Emil Weiland a spol.* Liberec, 2005. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, FP, Katedra historie. JOKLOVÁ, Kateřina. *Liberecký monstrproces Emil Weiland a spol.*, In: *Fontes Nissae. Prameny Nisy* 10, 2009, s. 121–145. ISBN 978-80-7372-553-2.

12_ K procesu A. Urban a spol. více MLÁDKOVÁ, Barbora, cit. v pozn. 3, s. 50–61.

13_ Správní orgán země, fungující v letech 1945–1948. Po roce 1949 nahrazen krajskými národními výbory, které se dále členily do nižších složek – okresních, městských a místních národních výborů. Encyklopedie Universum 4 [CD-ROM], c2001–2004.

14_ Bývalý člen OVV strany v Jablonci nad Nisou a od srpna 1952 tajný spolupracovník StB, jenž měl za úkol zaznamenávat „protistátní řeči“ Geigerové v rámci společných setkání. Špaček ovšem Geigerové o svém naverbování řekl a po jejím zatčení byl tedy jako nedůvěryhodný zatčen a odsouzen také. Zajímavé je, že v procesu „A. Urban a spol.“ již jeho jméno mezi žalovanými není. Špačkovo krycí jméno bylo „Šimon“, zaregistrován u OO-MV Jablonec nad Nisou pod reg. číslem 05465 a značkou 16224.

15_ Podle § 79 tr.z. 86/1950 Sb.

16_ Také Antonín Urban se v průběhu vyšetřování stal tajným spolupracovníkem StB. Informátorem byl od roku 1950 až do svého zatčení v červnu 1954, zaregistrován byl pod krycím jménem „Soukup“ u KS-MV Karlovy Vary pod reg. číslem 00108.

17_ Od roku 1920 člen ČSSD, v době okupace dvakrát vězněn, po roce 1945 založil spolu s A. Janatou [dalším odsouzeným v procesu] noviny Stráž Severu. Byl členem Ústředního výkonného výboru ČSSD a v letech 1945 až 1948 poslancem v Národním shromáždění. Poprvé byl odsouzen v roce 1950 k trestu odnětí svobody ve výši dvanácti let. Více TOMEŠ, Josef. *Průkopníci a pokračovatelé. Osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878 – 2003*. Praha: Demos : Česká strana sociálně demokratická, 2004, s. 139; VEVERKOVÁ, Emilie. *Znovu bych mu ruku podala! Středokluky*. Zdeněk Susa, 2004. ISBN 80-86057-26-7.

vedení instrukce k vytváření těchto výborů, své výpovědi ale mnohdy při dalším výslechu odvolávala – pravděpodobně nechtěla nikomu ublížit.¹⁸ V dochovaných materiálech je možno nalézt také tzv. otázkové protokoly, tedy zápisy o výpovědi sepsané vyšetřovatelem již před samotným výslechem. Úkolem vyšetřovaného bylo jediné – podepsat. Jeden z příkladů z protokolu E. Geigerové: „*Soustavným poslechem zahraničního štvavého rozhlasu... jsem se jednak posilovala v nepřátelství k lidově-demokratickému zřízení a utvrzovala v přesvědčení, že toto se dlouho u nás neudrží a dojde k jinému režimu za vedení strany soc. demokracie v čele s pravící...*“¹⁹ Je nasnadě, že podobné formulace by člověk při výslechu běžně nepoužil.

Druhou obžalovanou byla textilní dělnice Alžběta Šebová, v protikladu k politicky činné Geigerové řadová členka liberecké sociální demokracie. Podle žaloby se provinila tím, že se znala a stýkala s některými členy KVV strany v Liberci, například Aloisem a Jaroslavem Janatovými a Antonínem Urbanem. Úloha Šebové byla tedy víceméně svědecká, měla pravděpodobně objasnit některé skutečnosti o údajné protistátní činnosti Janatových a Urbana. Zatčena byla 12. srpna 1954 po pětihodinové domovní prohlídce.²⁰ Spolupráci s Urbanem doznala Šebová po vyčerpávajícím (ovšem ne jediném) sedmihodinovém výslechu měsíc po svém zadržení.

V rámci procesu „Antonín Urban a spol.“ obvinil prokurátor celkem dvanáct osob. Elfrýda Geigerová byla společně s Josefem Veverkou za trestný čin velezrady odsouzena k doživotnímu trestu odnětí svobody a Alžběta Šebová k sedmi letům vězení.²¹ Všichni odsouzení se po vynesení rozsudku proti výši trestů odvolali. V rámci odvolacího řízení, které probíhalo ve dnech 25. a 26. ledna 1955 u Nejvyššího soudu, byl Geigerové trest snížen na šestnáct let a dva měsíce, tedy s původním rozsudkem na celkové odnětí svobody ve výši osmnácti let. Odvolání Alžběty Šebové odvolací soud zamítl.

Elfrýda Geigerová byla od června 1955 vězněna v pardubické věznicí.²² Přestože do přijímacího protokolu udala množství závažných onemocnění (např. chronický zánět žlučníku, opakované zápal plic a trombózu), byla uznána schopnou výkonu trestu. Od srpna téhož roku byla Geigerová po opakovaných onemocněních žlučníku hospitalizována v pankrácké vězeňské nemocnici,

kde jí lékaři při operaci vyňali žlučník a zjistili metastazující nádorové onemocnění. Lékař MV konstatoval, že pacientka bude žít maximálně půl roku, a doporučil podat návrh na podmíněčné propuštění. To bylo ovšem vzhledem k její „*společenské nebezpečnosti*“²³ zamítnuto. Elfrýda Geigerová zemřela v pankrácké nemocnici 7. prosince 1956 na celkové vyčerpání organismu způsobené rakovinou. Vojtěch Geiger, manžel zemřelé, sice dostal povolení uložit urnu s jejími ostatky na hřbitově v rodném Šumberku, pohřeb ovšem musel být skromný a pouze v rodinném kruhu, o úmrtí Geigerové nesměl informovat tisk, povoleno nebylo ani vydání parte.

Alžběta Šebová byla podmíněčně propuštěna 19. června 1959. V roce 1968 podal jeden z účastníků procesu, Alois Durčák, návrh na rehabilitační řízení. Alžběta Šebová v rámci své výpovědi u soudu²⁴ vzpomínala, jak ji vyšetřovatel při výslechu tloukl tužkou do čela a nutil ji k přiznání žalované trestné činnosti.²⁵ Přiznala jednoduše proto, že nátlak již nemohla vydržet. Shodně vypovídali i ostatní účastníci procesu, teorie o ilegálním výboru byla vykonstruována vyšetřovateli. Dne 22. prosince 1968 byli všichni odsouzení rehabilitováni.

Procesy s tzv. vesnickými boháči – akce Kluky

Tzv. kulaci²⁶ neboli „vesničtí boháči“ se stali obětmi komunistického režimu především kvůli chybné hospodářské politice státu, která v rámci kolektivizace a zaměření se na těžký průmysl dovedla státní zemědělství k obrovským ztrátám. Nebylo možné z těchto chyb vinit režim, hledal se tedy „obětí beránek“. Tím se po roce 1948 stali soukromí zemědělci, kteří se pochopitelně velmi neradi vzdávali majetku, jež jejich rodiny vlastnily po generace. Mnoho z nich přistupovalo ke kolektivizaci a vzniku jednotných zemědělských družstev minimálně se skepsí.

Největším procesem s tzv. kulaky byla kauza spojená s vesnicí Babice na Jihlavsku. V rámci procesu vinil prokurátor „vesnické boháče“ z objednání vraždy komunistických funkcionářů, sedm z nich bylo posléze odsouzeno k trestu smrti.²⁷ Babický případ nastartoval procesy spojené s hledáním nepřátel na českém venkově. Největší kauzou tohoto typu projednávanou v daných letech u Krajského soudu v Liberci se stala tzv. Akce Kluky.

Proces se sedláky z obce Kluky lze označit za klasic-

18_ Pro srovnání viz ABS, Historický fond H, fond MV, a. č. H 611, osobní svazek, č.j. 6884, I. část, s. 61 a 74 [potvrzení přijetí instrukcí] a s. 72 a 78 [popření přijetí instrukcí].

19_ Tamtéž, s. 84. Citace archivních materiálů jsou ponechány v původním znění.

20_ K tomu viz dopis jejího manžela rodinnému příteli, ABS, fond MV, a. č. H 611, osobní svazek, č.j. 6414, s. 12.

21_ Podle § 78 tr. z. 86/1950 Sb.

22_ Věznice v Pardubicích byla založena již v 19. století, kdy zde byla zřízena Zemská donucovací pracovna. V letech 1945 až 1947 zde byly vězněny osoby odsouzené retribučními soudy, od roku 1949 byla pardubická věznice určena výhradně pro ženy. Od 1. ledna 1953 se název věznice změnil na Úzavřený útvar nápravných zařízení Pardubice a byly sem umísťovány vězeňkyně s tresty nad deset let odnětí svobody, politické i kriminální, a také odsouzení mladiství. BURSÍK, cit. v pozn. 1, s. 30.

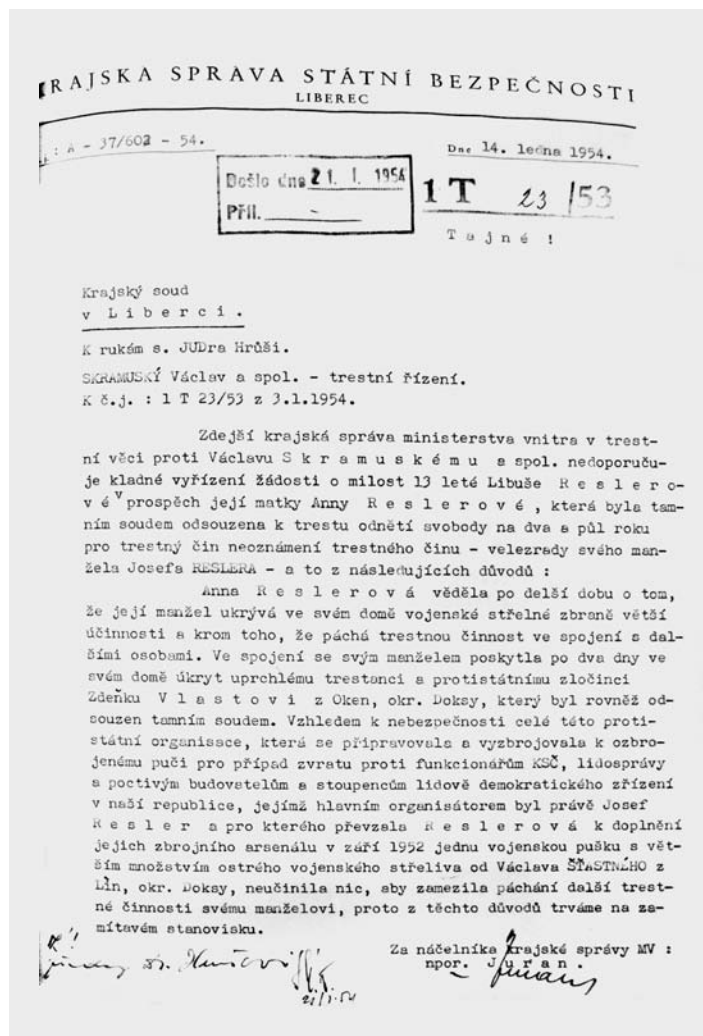
23_ NA, fond SSNV, osobní spis Elfrýdy Geigerové, lék. zpráva z 14. 9. 1956.

24_ Probíhal ve dnech 20. až 22. prosince 1968 u KS v Ústí nad Labem.

25_ SQA Litoměřice, Krajský soud Ústí nad Labem, kart. 14, T2/68.

26_ Slovo „kulak“ původně označovalo majetného rolníka. Pejorativní výraz tomuto slovu dodal stalinský režim v Rusku, jenž se slovem „kulak“ spojil definice „vykořisťovatel“ a nepřítel tzv. dělnické třídy. JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945–1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 18. ISBN 80-7285-010-5.

27_ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK, cit. v pozn. 1, s. 154; NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynář od Babice: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7; ZEJDA, Radovan. *Babice*. Třebíč: Akcent, 2001. ISBN 80-7268-085-6. Stejně jako u ostatních monstrprocesů republikové úrovně byla i k babickému případu vydána propagandistická literatura,

*Zamítavé stanovisko KS StB
v Liberci k žádosti o milost
pro Annu Reslerovou (SOA
Litoměřice, Krajský soud Ústí
nad Labem, kart. 208, T 12/60)*

prostřednictvím níž se měl čtenář seznámit s pozadím případu a samotným soudním procesem. Zajímavé je, že některé fráze z publikace Babice, vydané roku 1951 nakladatelstvím Svoboda, jsou téměř totožné s částmi textu publikace Stanislava Kábeleho Babice, kterou roku 2011 vydalo nakladatelství Futura, sídlící na stejné adrese jako pražská KSČM. Toto nakladatelství je vydavatelem Haló novin. Srovnej KÁBELE, Stanislav. *Babice*, Praha 2011, s. 77 a *Babice*, Praha 1951, s. 9.

28_ MLÁDKOVÁ, Barbora, cit. v pozn. 3, s. 87. Kauze se dále věnuje RÁZEK, Adolf. *Akce Kluky*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2010.

29_ Autor neuveden: *Proces s kulaky dokského okresu*. Cesta míru, roč. II., 1953, č. 22, s. 3.

30_ Jednalo se o příslušníky 2. odboru KS StB v Liberci – náčelníka odboru poručíka Skobu a dva muže s krycími jmény "Šťastný" a "Ada". ABS, fond A8, i.j. 1226.

31_ Zdeněk Vlasta, jeden z odsouzených, uvádí, že mu agenti za jeho pušku nabízelí sto tisíc korun a požadovali, aby každá zbraň byla označena jménem. V té chvíli prý pochopil, že se jedná o provokaci a Nečadový varoval. Ti mu prý ale nevěřili. MLÁDKOVÁ, Barbora. *Paměť Liberecka*, část 2. Příběh Zdeňka Vlasty. (Akce Kluky). In: *Fontes Nissae. Prameny Nisy* 6, 2005, s. 241. ISBN 80-7370-007-8.

ký monstrproces. Přestože v něm nepadly tresty smrti, celkem 36 osob bylo odsouzeno k úhrnnému trestu 321 let, tedy téměř devět let na osobu,²⁸ a kauze se podrobně věnoval i dobový tisk.²⁹

Akci Kluky již od počátku řídila Státní bezpečnost. Do vesnice byli vysláni dva muži, příslušníci StB,³⁰ kteří se měli vydávat za agenty CIC a přesvědčovat sedláky k organizování protistátní skupiny a hromadění zbraní. Operace začala na jaře roku 1952, kdy agent s krycím jménem „Major“ kontaktoval s nabídkou spolupráce Josefu Nečadovou, která společně s manželem vlastnila 13 ha půdy. Manželé Nečadovi byli v roce 1952 po vyvlastnění traktoru a mlátičky nuceni vstoupit do místního JZD, bez zemědělských strojů nebyli schopni samostatně hospodářit. „Major“ Nečadové slíbil, že jim zemědělské stroje budou po státním převratu vráceny. Nečadová

tedy kontaktovala sedláka Josefa Reslera (vlastníka 20 ha půdy) a společně na agentovu pistoli odpřisáhli slib mlčenlivosti. Resler byl pověřen shromažďováním zbraní,³¹ Josefa Nečadová poskytovala agentům stravu a ubytování, a když ji jeden z nich požádal o půjčku 10 000 korun, tak si je bez váhání vypůjčila od svého známého. Agent po ukončení akce samozřejmě zmizel a peníze s ním. Nečadová byla v říjnu 1952 zatčena a obviněna z trestného činu velezrady.

Druhou ženou odsouzenou v procesu se stala Anna, manželka Josefa Reslera. Podle své výpovědi manželovi vyčítala, že tráví málo času doma, a on jí přiznal své členství v protistátní organizaci napojené na CIC. Anna Reslerová měla podle žaloby převzít od souseda Václava Šťastného pušku a manželovi pomohla ukrýt v domě pistoli.

U předání pušky byla údajně také třetí odsouzená žena Kornélie Šťastná. Tě manžel při cestě do Kluků svědčil, že veze k Reslerovi pušku. Podle Šťastné na ni manžel neměl povolení a chtěl si ji u Reslerů ukrýt. Šťastná byla stejně jako Reslerová žalována za to, že „věděla, ale nepověděla“, tedy za neoznámení trestného činu.

V rámci procesu řešil liberecký Krajský soud tři kauzy – „Zdeněk Vlasta a spol.“, „Josef Resler a spol.“ a „Josefa Nečadová a spol.“ Obžalovaní byli u výslechu a soudních přelíčení nuceni doznávat spolupráci se zahraniční výzvědnou službou, tedy v tomto případě CIC. Po odsouzení za trestný čin velezrady bylo totiž možné jako vedlejší trest aplikovat propadnutí majetku, což byla hlavní motivace celé akce. Uvedený vedlejší trest se totiž nevztahoval na podobný trestný čin, spolčení proti republice. Čím více lidí si tedy při procesu vyslechlo rozsudek nejen za velezradu, ale i za pomoc k ní a její neohlášení, tím více majetku bylo možno zabavit. Tuto tendenci je možno vysledovat i na odsouzení Kornélie Šťastné a Anny Reslerové, jež byly v celé hře pouze okrajovými figurami. Oba jejich manželé již soud v procesu „Resler a spol.“ poslal do vězení, Šťastného na pětadvacet a Reslera na sedmáct let a byla zabavena polovina jejich majetku. Ještě bylo potřeba získat druhou polovinu a tomu napomohlo odsouzení jejich manželek. Podobný postup je možno vidět i v případě manželů Nečadových: syn Vladimír byl v procesu s „Vlastou a spol.“ odsouzen k pětadvaceti a jeho otec k deseti letům. Celý rodinný majetek tedy spadl státu do klína.

V rámci procesu „Nečadová a spol.“ (27. až 29. října 1953) byla Josefa Nečadová odsouzena k trestu odnětí svobody ve výši šestnáct let, Anna Reslerová na dva a půl roku a Šťastná na osmnáct měsíců. Na příkladu těchto tří žen a jejich rodin lze demonstrovat, jak dokázaly politické procesy roztrhat na mnoho let rodinné vztahy. Kornélii Šťastné byl sice celý trest amnestován a 30. října byla propuštěna, nicméně její manžel strávil ve vězení sedm let, propuštěn byl až v rámci květnové amnestie z roku 1960. Po zatčení Josefa Reslera byla manželka se třemi dětmi v červnu 1953 vystěhována do vesnice poblíž Plzně³² a po listopadovém procesu byla držena ve vězení v Minkovicích u Liberce. Děti Reslerových v době věznění rodičů bydlely s babičkou, jejíž důchod se stal pro rodinu jediným příjmem. Nejstarší dcera podala

již v listopadu 1953 žádost o milost pro matku. V červenci 1954 byla kladně vyřízena a v srpnu téhož roku byla Reslerová podmíněčně propuštěna. Zde je nutno zmínit, že i po propuštění hrozilo neustále opětovné zatčení. Například Reslerové byla vyslovena zkušební doba dva roky, čtyřadvacet měsíců se tedy nemohla dopustit byť jen jediného přestupku a byla ve stálém nebezpečí, že ji například někdo falešně udá a ona se bude muset do vězení vrátit. Totéž se týkalo i vězňů propuštěných na amnestii, kde byla zkušební doba ještě delší.

Nejtragičtější byl osud rodiny Nečadových. Ve věznicích si odpykávali trest rodiče i syn. Ten se roku 1955 snažil z věznic v Ostrově u Karlových Varů domoci milosti pro svou matku. Ve své žádosti se odvolával na její stáří a nemoc. Matka prý souhlasila se spoluprací s agenty pouze kvůli vidině získání traktoru a mlátičky. Dále se odvolával na šikanu místních funkcionářů: „*Tito veřejní straničtí činitelé, dopouštěli se vůči nám poctivě pracujícím a hospodařícím zemědělské rodině nejhlubšího bezpráví, útisku a svévole. A to tím, že nám soustavně odebírali bez jakýchkoliv náhrad nezbytně potřebný hosp. inventář, předepisovali nesmyslně vysoké, pro hospodářství neúnosné dodávky plodin.*“³³ Žádost byla zamítnuta a tvrzení, byť jistě pravdivá, byla komisí označena za výmysly. Josefa Nečadová se dočkala propuštění z pardubické věznic až v rámci květnové amnestie v roce 1960, předchozí amnestie se na její osobu nevztahovaly.³⁴ V tu dobu se také po osmi letech setkala se synem, ale již bohužel ne s manželem. Václav Nečada zemřel ve slovenském NPT Leopoldov v prosinci 1958 na srdeční astma. „*Isem úplně bezradná kde budu bydllet.*“³⁵ uvedla Nečadová do propouštěcího protokolu. Stejně jako ostatním odsouzeným byl i jí vysloven zákaz pobytu v okrese Doksy navždy.³⁶ Nečadovi by se ovšem stejně neměli kam vrátit, na jejich statku již v době jejich vazby hospodařilo místní JZD.

Agenturně řízená provokace byla v rámci akce Kluky příznána již roku 1956. Nicméně již v průběhu procesu byli soudci a členové senátu tajným přípisem upozorněni, že se nesmí obžalovaných na údajné agenty CIC ptát.³⁷ Stejně tak byla v roce 1956 zamítnuta byť jen možnost obnovy procesu, která by mohla souviset s následnou rehabilitací. S ní by totiž mohly být spojeny požadavky na navrácení majetku a stát se nehodlal

32_JECH, Karel, cit. v pozn. 26, s. 237. Jejich vystěhování se nicméně k nelibosti místních komunistických funkcionářů setkalo namísto s pozitivními s negativními emocemi ostatních obyvatel. Při stěhování Reslerových pomáhal dokonce i předseda JZD a obyvatelé se s nimi srdečně loučili. Obraz „kulaků - vykořisťovatelů“ tak dostal alespoň zde vážné trhliny.
33_SDA Litoměřice, Krajský soud Ústí nad Labem, kart. 208, T 12/60.
34_Amnestie se podle čl. IX. odst. 1 a 2 nevztahovaly na trestné činy velezrady, výzvědačství, sabotáže a samozřejmě trestů udělených v rámci retribučních soudů. Tím si režim ve věznicích udržel opravdové „nepřátele“.
35_NA, fond SSNV, osobní spis Josefa Nečadová, nestr., propouštěcí protokol.
36_podle § 53, tr.z. 86/1950 Sb.
37_ABS, fond AB, i.j. 1226, s. 4, informace pro náčelníka inspekce MV.

38_ Tamtéž, i.j. 283.

39_ K tomu více MLÁDKOVÁ, Barbora, cit. v pozn. 3, s. 107–108 a MLÁDKOVÁ, Barbora, cit. v pozn. 31, s. 223–243, TÝC, A. Kdo udělá tečku za akcí Kluky?, *Zemědělské noviny*, roč. 24, 1968, č. 80, s. 2 a RÁZEK, Adolf, cit. v pozn. 28.

40_ MLÁDKOVÁ, Barbora, cit. v pozn. 31, s. 243.

41_ Zkratka pro „legální protikomunistická organizace 1“

42_ Jednalo se o dr. Pluhaře, který pracoval na infekčním oddělení semilské nemocnice. Podle domněnky Krskové, Mochana a Křištofora se měl Pluhař podílet na likvidaci kněží, vězňů v prostorách nemocnice.

43_ Odsouzen za velezradu pro organizování letákových akcí, ostatní trestné činy – sabotáž na dráze, plánovaný atentát na dr. Pluhaře a sekretariát KSČ – mu nebyly prokázány.

44_ Rozhovor s Hanou Krskovou-Dvořákovou ze dne 24. 6. 2011.

45_ Krsková vedla v Semilech fotografický ateliér. Poměrně kuriózní je fakt, že Krsková se s doktorem Poledníkem setkala znovu ve vyšetřovací vazbě. Při vyšetřování jí referent řekl, že ve vedlejší místnosti kolegově vyslyší jistého dr. Poledníka, který prý prováděl potraty, a oni mu to nemůžou dokázat.

46_ Rozhovor s Hanou Krskovou-Dvořákovou ze dne 24. 6. 2011. Jaroslav Vokněř čekal na svoji snoubenku až do roku 1959, poté se oženil. Rok nato byla Hana Krsková propuštěna z vězení.

47_ Odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši deseti let.

48_ Rozhovor s Hanou Krskovou-Dvořákovou ze dne 24. 6. 2011.

vzdát 480 ha vysoce bonitní půdy klukských sedláků. Vše se tedy mělo řešit formami individuálních milostí.³⁸ Rehabilitační řízení bylo zahájeno až v březnu 1968, bývalí vězni v rámci výpovědi vzpomínali na fyzické násilí a psychický nátlak – obojímu byli po dobu vyšetřování vystaveni.³⁹ Dalo by se říci, že smutnou tečkou za akcí Kluky je ve své podstatě rok 2004, kdy byl posledním žijícím účastníkovi procesu Zdeňku Vlastovi navrácen zabavený majetek.⁴⁰

Proces „Otakar Vrbenský a spol.“ – semilská protistátní organizace

Mezi ostatními kauzami s tzv. protistátními skupinami vyniká v analyzovaných letech proces se semilskou skupinou „Ipkorg 1“.⁴¹ Výjimečným je především proto, že před soudem nestanula fiktivní, vyšetřovateli vytvořená skupina, jak tomu v mnoha případech bylo, ale reálná odbojová organizace. Ta působila na území Semil od roku 1950 a její cíle rozhodně nebyly malé – kromě letákových akcí plánovali její členové zavraždění jistého semilského lékaře, údajného spolupracovníka nacistů⁴², a atentát na místní sekretariát KSČ.

V procesu bylo souzeno celkem dvacet šest mužů a dvě ženy, Hana Krsková a Jiřina Hartigová. Soud vyslovil žalovaným vysoké tresty – pouze devět osob odešlo od soudu s trestem nižším než deset let odnětí svobody, přičemž nejvyšším trestem bylo dvacet tři let pro Jaroslava Mochana.⁴³ Dnes již žijí pouze čtyři účastníci procesu. Členkou „Ipkorgu 1“ byla Hana Krsková, provdaná Dvořáková, s níž jsem pomocí metody orální historie vedla rozhovor o průběhu a okolnostech procesu. Hana Krsková byla žalována nejen za velezradu, ale také za usmrcení lidského plodu, v létě roku 1951 si totiž nechala provést potrat. Interrupce byla v Československu trestná již v predešlých dobách, tr. zákon č. 186/1950 Sb. pouze upravil výši trestů – žena, jež si nechala potrat provést, mohla být odsouzena na jeden rok vězení a osoba, která zákrok provedla, až na deset. Ženy si často pomáhaly samy, případně navštěvovaly tzv. anděličkářky, prováděním potratů si ovšem přivydělávalo i nemalé množství lékařů. Haně Krskové provedl potrat jistý doktor Poledník z Varnsdorfu, který si za zákrok účtoval 5 000 korun,⁴⁴ tedy více než jeden a půl jejího měsíčního platu.⁴⁵

Hana Krsková, fotografie před zatčením
Foto archiv H. Dvořákové

Hana Krsková byla zasnoubená s Jaroslavem Vokněřem, kterého již jako členka Vrbenského organizace chtěla přesvědčit, aby na vojně odcizil granáty. K tomu vzpomínka Hany Krskové-Dvořákové: „...on mi vždycky nadával, když jednou za 14 dní přijel: ‚Nelez do ničeho, já ti říkám, s tím Mochanem nikam do ničeho nelez. Budeš toho litovat.‘ A jednou tak bylo v náladě a já mu říkám: ‚Ty Jardo, ty seš tam v tom skladě, co nějaký granáty takhle?‘ ‚To mě ani neříkej, já tam nic takovýho krást nebudu.‘ Ale přitom on byl reakcionář hroznej! Ale prostě měl strach.“⁴⁶ Krsková měla dále spolupracovat s Janem Křištoforem,⁴⁷ s jehož pomocí rozhazovala na území Semil, Železného Brodu a Nové Paky protistátní letáky. To dělalo starosti místním příslušníkům SNB, kteří v noci pilně chodili letáky sbírat. Na to vzpomínala Hana Dvořáková: „...chodil ke mně nějaký Mirek Hakenů, ještě žije, byla jsem za ním asi před měsícem. A byl u SNB a tak nějak občas se stávil u mě v ateliéru na kafe. A jednou přišel a povídá: ‚Já jsem celou noc nespál, nějaký blbci tady rozhazují letáky a my jsme je sbírali. A já povídám: ‚Jó? No prosím tě, a po celým městě? Neříkej... A kolik jste jich sebrali?‘, a on říká: ‚Osmdesát tři.‘ a já povídám: ‚No to je dost.‘ A my jsme jich přitom rozházeli dvě stě padesát!“⁴⁸

Poměrně komickou úlohou Hany Krskové bylo také svěst pracovníka sekretariátu KSČ. Ten ji měl podle plánu po jedné ze schůzek pozvat k sobě do kanceláře, kde se měla Krsková podívat, kam by bylo možné později umístit bombu. Plán ovšem vyhořel na neochotě komunisty Krskovou do kanceláře vzít: *„...on furt jako do tý spořitelny se neměl aby mě tam pozval. Asi nesměli, to já nevím. A teď jsme se vraceli a tam byly takový starý stromy a on se ke mně natočil a začal mě líbat a opřel mě o ten jeden strom a furt říkal: ‚Musíš mně to dovolit, musíš mně to dovolit, já pro politiku nemám čas na ženský.‘ (smích) A mě v tu chvíli, věřte mi to, se to tak ekvalo, já jsem říkala ‚Nech toho, já s nikým nic mít nechci.‘ ‚Vždyť máš Jardu na vojně.‘ No a já jsem ho odstrčila a utíkala jsem jako blbec a od té doby jsem se s ním nesetkala. A on se pak tam oženil v Semilech. A já jsem pak klukům říkala, když jsem se sešla: ‚Ještě mě za někým pošlete, tak teda...‘ (smích).“⁴⁹*

Jiřina Hartigová se do organizace údajně dostala kvůli mileneckému vztahu s Jaroslavem Mochanem. Žádné letákové akce se neúčastnila, pro Jaroslava Mochana ale měla opatřit zbraň a sto kusů nábojů. Mochan ji poté pověřil, aby kontaktovala profesora hudby Hýblara, který měl mít údajně spojení na pražskou protistátní organizaci. Hartigová se s ním sešla v Praze, Hýblar jí ovšem nic konkrétního neřekl a kontakt jí nedal.⁵⁰

Hana Krsková byla zatčena v červenci a Jiřina Hartigová v říjnu 1952, obě byly žalovány za trestný čin velezrady. Při procesu, jenž probíhal u Krajského soudu v Liberci ve dnech 27. a 28. března 1953, byla Hana Krsková odsouzena k dvanácti a Jiřina Hartigová k osmnácti letům odnětí svobody. Krajský prokurátor se po vynesení rozsudku odvolal proti výši trestu Krskové, který soud stanovil pod spodní hranici trestní sazby a v rámci odvolacího řízení byl Krskové trest navýšen na patnáct let.

I u procesu „Otakar Vrbenský a spol.“ je možno vysledovat, jak kauza ovlivnila životy nejen odsouzených osob, ale i jejich příbuzných a blízkých. Spolu s Jiřinou Hartigovou byl odsouzen také její manžel, a to na patnáct let odnětí svobody, jejich sedmiletý syn žil až do roku 1960, kdy se oba rodiče vrátili z vězení v rámci tzv. velké květnové amnestie, u matky Hartigové. Uvěznění své dcery psychicky neunesl otec Hany Krskové,

v červenci 1953 spáchal skokem z okna sebevraždu. Další z účastníků procesu, bratr Jaroslava Mochana, Miroslav, byl v průběhu vyšetřování odvezen k léčení na psychiatrickou kliniku do Bohnic.⁵¹

Hana Krsková i Jiřina Hartigová byly propuštěny v roce 1960. Hartigová zemřela v listopadu 2000, Hana Krsková-Dvořáková se po propuštění přestěhovala do Svitav, kde pracovala jako fotografa. V roce 1990 se stala členkou KPV, od roku 2008 je členkou smírčí komise a od roku 2009 předsedkyní pobočky KPV Semily-Turnov.

Proces se „špiónkou“ Elvírou Tandlerovou

Němka Elvíra Tandlerová se zavázala ke spolupráci se západoněmeckou špiónážní organizací nikoliv pro své nepřátelství k režimu, ale kvůli prosté touze – setkat se opět se svojí matkou, která byla po roce 1945 odsunuta. Místo setkání s rodiči však čekalo čtyřiatvacetiletou dívku dlouholeté vězení.

Rodiče Elvíry Tandlerové byli od roku 1940 v koncentračním táboře, údajně pro poskytování úkrytu vyzvědači, popravenému roku 1941. Přestože by mohli být považováni za tzv. antifašisty, v roce 1947 byli matka i nevlastní otec Tandlerové vysídleni a přestěhovali se do Bavorska, tedy do americké okupační zóny. Tandlerová a její babička si o odsun zažádaly také. Jejich požadavek byl roku 1949 odsouhlasen a obě ženy čekaly na transport, který byl ovšem z blíže neuvedených důvodů zrušen. Přes několik dalších žádostí jim úřady už vystěhování nepovolily.⁵²

Elvíra Tandlerová se tedy rozhodla dostat se do Bavorska ilegální cestou. Plánovala tajně přejít hranice, v bavorském Enzweihingen bei Feihingen vyhledat matku a domluvit s ní, zda by u ní s babičkou mohly po ilegálním útěku z republiky bydlet. V srpnu 1951 s pomocí převaděče Josefa Ledviny z Liberce přešla hranice a čtyři dny po odchodu z republiky se dostala do NDR a následně do SRN. Zde se Tandlerová obrátila na německé úřady a chtěla požádat o povolení k dalšímu pobytu. Seznámila se s pracovníkem vystěhovalecké agentury a ten ji údajně získal pro špiónážní službu: *„Jméno tohoto muže jsem nikdy nepoznala a v pozdější době moji špiónážní činnosti byl pro mě představeným pod přezdívkou ‚šéf‘. Sám mně také řekl, že*

49_Rozhovor s Hanou Krskovou Dvořákovou ze dne 24. 6. 2011.
50_V procesu byl Hýblar odsouzen k jednomu roku odnětí svobody.
51_Miroslav Mochan byl souzen v samostatném procesu a za trestný čin velezrady mu byl vysloven trest šestnáct let odnětí svobody.
52_K otázce odsunů vice STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9. a ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK [edd.]. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*. Dokumenty z českých archivů, Díl I–III, Středokluky: Zdeněk Susa, 2010–2011. ISBN 978-80-86057-67-5.

53_ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací spis Elvíry Tandlerové, sign. V-518/L, s. 133. Generál Lev Prchala byl účastníkem prvního i druhého odboje. Za druhé světové války emigroval do Polska a v letech 1940–1945 pobýval ve Francii a Velké Británii. Působil v řadách opozice proti Edvardu Benešovi, tzv. Československé národní radě. Po skončení války zůstal v exilu a roku 1945 založil Český národní výbor. Spolupracoval se sudetoněmeckým hnutím, v roce 1950 s ním uzavřel dohodu o společném postupu proti komunismu v Československu. K tomuto tématu: KUKLIK, Jan a Jan NĚMEČEK. *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939–1945*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0777-8.

54_Roland Porsche (Brož) byl spolupracovníkem StB, měl pravděpodobně infiltrovat západoněmecké špiónážní služby. Je ovšem možné, že spolupracovníkem StB byl i údajný „šéf“ Tandlerové a v agentuře měl „zachytávat“ emigranty.

55_ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací spis Elvíry Tandlerové, sign. V-518/L, s. 19.

56_Tamtéž, s. 32.

57_Tamtéž, s. 131. Důležitý je také fakt, že jméno Elvíry Tandlerové se nevyskytuje v seznamu spolupracovníků StB.

58_Podle § 78 a 86 tr.z., 86/1950 Sb.

pracuje jako člen špiónážní organizace bývalého generála Prchaly.⁵³ Muž jí prý slíbil, že pokud bude spolupracovat a dodá požadované informace, zprostředkuje jí setkání s matkou a pomůže s vystěhováním. Tandlerová mu uvěřila a spolupráci přislíbila.

Úkolem Tandlerové mělo být zaznamenávání a posílání informací o hospodářských a vojenských objektech. Po čtyřdenním školení dostala od „šéfa“ 4 500 Kčs a falešný průkaz totožnosti. Devět dní po prvním přechodu hranic se vrátila s pomocí agenta Rolanda Porsche na území Československa.⁵⁴

Tandlerová podle své výpovědi zaslala „šefovi“ celkem sedm dopisů. Text psala tajným inkoustem přes nezávadný text a dopisy zaslala na adresy spolupracovníků výzvědné služby. Nepodařilo se jí ovšem zjistit žádné zásadní informace, pokoušela se navázat známost s jedním vojákem z liberecké jednotky, ten ji ale místo spolupráce anonymně udal.⁵⁵ Do dopisů tedy vložila jen několik map a jízdní řád ČSD. Od „šéfa“ poté dostala další úkoly: „Jednalo se o zjištění podrobností a získání plánů letiště v Liberci-Růžodole, dále kasáren Štefani-

kových v Liberci a kasáren dělostřeleckých v Liberci-Ruprechticích. Měla jsem zjistit počet mužstva, počet důstojníků, jméno velitele, kam jezdí na cvičení apod. Také byla otázka ve věci zjištění místa politické školy SNB v Liberci.“⁵⁶ Ani tyto informace se jí ovšem nepodařilo získat a v dopisech začala na „šéfa“ tlačit, aby jí zařídil setkání s matkou. Společná schůzka byla nakonec sjednána na duben 1952. Tandlerová měla nyní zapojit matku do špiónáže. Dne 19. dubna se Tandlerová společně s Porsche vydat k hranicím a...byla zatčena.

Ve vazební věznici StB byla Tandlerová podle své výpovědi získána ke spolupráci a měla být využita pro usvědčení jisté Bobkové z Liberce, která se měla údajně zabývat převaděčstvím. Celá situace je nicméně, alespoň tak jak je prezentována ve vyšetřovacím protokolu, poměrně zmatečná, neboť Tandlerová v jednom z protokolů vyslovila podezření, že Bobková je také spolupracovnicí StB.⁵⁷

Tandlerová byla propuštěna v květnu 1952, nicméně v říjnu 1952 byla opět zatčena a obžalována z trestného činu velezrady a vyzvědačství.⁵⁸ Žaloba ji vinila ze spo-

Elvíra Tandlerová, vazební foto (ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací spis Elvíry Tandlerové, sign. V-518/L)

luprác s Prchalovou organizací, přestože ji Tandlerová ve svých protokolech zminila pouze jednou. Zprávy, které špionážní službě poskytla, posoudil prokurátor jako závažného charakteru a žalovaná tak podle něj ohrozila bezpečnost země. Nicméně jak již bylo výše zmíněno a jak je zřejmé z vyšetřovacích protokolů, právě konkrétní zprávy byly tím, co se Tandlerové nepodařilo získat a o čem „šéfa“ několikrát informovala.

Vyšetřování Tandlerové trvalo více než půl roku, hlavní líčení se konalo v červnu 1953. Obžalovaná v rámci výpovědi uvedla, že její hlavní motivací nebyl finanční zisk ani nepřátelství k režimu, ale touha dostat se do západního Německa za matkou.⁵⁹ Podle žaloby se Tandlerová při získávání informací o vojenských objektech pokoušela o vyzvídání státního tajemství a prokurátor tedy zmiňoval i možnost použití absolutního trestu, byť se Tandlerová žádné tajemství nedozvěděla. V její prospěch nicméně nakonec podle textu rozsudku hovořil tzv. třídní původ, mládí a doznání. Tandlerová byla odsouzena k trestu odnětí svobody ve výši šestnácti let, tedy na spodní hranici trestní sazby.

Elvíra Tandlerová byla vězněna v pardubické věznici a slovenském NPT Želiezovce. Amnestie z roku 1953 ani 1955 se na ni vzhledem k paragrafům, podle nichž byla odsouzena, nevztahovaly. Ani tzv. velká amnestie z roku 1960 ovšem Tandlerové „svobodu“ nepřinesla, neboť podle komise pracovala jako aktivní agentka západní špionážní služby. Ze stejného důvodu nebyla Tandlerová amnestována ani v roce 1962. O propuštění žádala bez úspěchu až do roku 1964.⁶⁰ Datum propuštění není v osobním ani soudním spise uvedeno.

Role Tandlerové v celé kauze zůstává stále nejasná. Je možné, že se s Porschem setkala v západoněmecké úřadovně náhodně a stala se jen jednou z mnoha zatčených v daleko větší kauze, zaměřené na zachytávání emigrantů. Její příběh ovšem nakonec skončil víceméně šťastně. Do svého vysněného cíle – západního Německa – se nakonec dostala, s manželem, taktéž českým emigrantem, zde žila až do své smrti v polovině devadesátých let.⁶¹

Shrnutí

Na výše analyzovaných soudních kauzách jsem se pokusila poukázat na to, že se komunistický režim v mašinérii politických procesů nevyhýbal ani kauzám se ženami, jež byly často odsuzovány ke stejně vysokým trestům jako muži. Komunistický režim v Československu se – narozdíl od stalinské diktatury v Rusku – sice kromě jednoho případu vyhýbal udílení absolutních trestů ženám, nicméně rozhodně se nebál ženy odsuzovat k dlouholetým trestům odnětí svobody. A jak je vidět na popsanych případech, při rozhodování o výši trestu nebyl často brán v potaz ani zdravotní stav, ani věk žalovaných.

Dalšími neevidovanými oběťmi jsou manželky, matky a samozřejmě děti tisíců politických vězňů, které na mnoho let, a některé navždy, přišly o své nejbližší. Rozklad rodiny jako jeden z vedlejších faktorů politických procesů je dobře patrný i na analyzovaných kauzách. V rámci nich byly ženy často odsouzeny společně se svými manžely, jako například Anna Reslerová nebo Kornélie Štastná, a jejich děti přišly ze dne na den o oba rodiče. Přestože se nejednalo právě u výše zmíněných žen o vysoké tresty, mohlo jejich odsouzení nevratně narušit partnerské a rodinné vztahy.

Politické procesy, jimiž se zabýval Krajský soud v Liberci v analyzovaných letech 1953 a 1954, se příliš nevyvíkají celorepublikovému obecnému obrazu politicky orientovaných kauz.

Blížkost státní hranice se odráží na několika procesech s převaděči, emigranty a pašeráky. I po zániku Státního soudu je možno vysledovat několik kauz, jež by se daly označit za klasické monstrprocesy. Jednalo se především o odsouzení bývalých členů ČSSD v rámci procesu „Antonín Urban a spol.“ a samozřejmě o proces s tzv. kulaky z obce Kluky. Pro tyto kauzy jsou typické vysoké tresty odnětí svobody (v kauze Urban a spol. připomeňme dva tresty doživotí – pro Veverku a Geigerovou) a propagandistické využití periodik. Přestože hlavní vlna procesů odezněla právě s ukončením činnosti Státního soudu k 1. lednu 1953, politicky nepohodlné osoby byly odsuzovány k dlouholetým trestům odnětí svobody až do pádu režimu v roce 1989.

59_Tandlerová dostala od Porsche 10 000 Kčs. Fakt, že byl spolupracovníkem StB, se samozřejmě u soudu detailně nerozebíral. Pro žalobu bylo důležité převzetí peněz.

60_Poslední žádost o milost, založená v osobním spise Tandlerové, je datována právě rokem 1964.

61_Jindřiška Havrlantová, vzpomínky sepsané 3. 3. 2011. Jindřiška Havrlantová byla taktéž vězněna v Pardubicích, ve stejné cele jako "Elfi". V písemném styku byly obě ženy i po propuštění z vězení a emigraci Tandlerové.